

آثار الحاق جمهوری اسلامی ایران به سازمان جهانی تجارت بر روی خدمات حمل و نقل دریایی (کشتیرانی)

دکتر امیر هوشنگ فتحی زاده* - عقیل اسماعیلی عطاآبادی**

چکیده:

سازمان جهانی تجارت بزرگ‌ترین سازمان بین‌المللی با موضوع و هدف آزادسازی تجارت بین‌الملل است که در حال حاضر شمار اعضای آن به ۱۶۴ عضو می‌رسد. کشور جمهوری اسلامی ایران، پس از سال‌های زیادی که از تأسیس این سازمان می‌گذرد، اکنون در فرایند الحاق به سازمان جهانی تجارت قرار دارد. الحاق به این سازمان مستلزم پذیرش تعهدات آزادسازی در بخش‌هایی است که طی مذاکرات از کشورهای متقاضی الحاق خواسته می‌شود. علاوه بر بخش کالا و حقوق مالکیت فکری، بخش خدمات از جمله بخش‌هایی است که کشورها در راستای عضویت به سازمان، مذاکرات و چانه‌زنی‌های زیادی جهت آزادسازی در این بخش دارند. خدمات حمل و نقل دریایی که نقش مهمی در تجارت خدمات و تجارت بین‌الملل دارد، اهمیت ویژه‌ای در چانه‌زنی‌های کشورهای یافته است و به همین جهت مذاکرات گسترده‌ای جهت آزادسازی در این بخش انجام شده است و لازم است ایران نیز در این بخش، مذاکرات، تعهدات و آزادسازی‌هایی داشته باشد. در این تحقیق مقررات تجارت خدمات از جمله موافقت‌نامه تجارت خدمات مورد بررسی قرار گرفته و پس از آن تجربه الحاق بیش از ده کشور که در بخش خدمات حمل و نقل دریایی تعهد آزادسازی داده‌اند، مورد مطالعه و بررسی قرار گرفت. در نهایت پس از بررسی تجربه الحاق این کشورها و آشنایی با آزادسازی‌ها و تعهدات آنها در حوزه خدمات حمل و نقل دریایی، این نتیجه حاصل شد که تعهدات کشورها بر بخش‌های خاصی

مجله پژوهش‌های حقوقی (فصلنامه علمی - ترویجی)، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۸
صفحه ۳۱-۳۰، تاریخ وصول: ۱۳۹۶/۰۴/۱۰، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۴/۲۷

* استادیار و عضو هیئت علمی مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

Email: amirfathizadeh@gmail.com

** دانش‌آموخته کارشناسی ارشد حقوق خصوصی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان،

Email: esmaeliaghil@gmail.com

ایران، نویسنده مسئول

از خدمات حمل‌ونقل دریایی متمرکز است و تعهد آزادسازی این بخش‌های خدماتی را تقریباً بیشتر کشورها سپرده‌اند؛ بنابراین انتظار می‌رود تعهد آزادسازی همین بخش‌های خدماتی نیز در زمان مذاکرات از ایران خواسته شود و خدمات این بخش‌ها پس از تعهد و الحاق ایران در شرایط آزادسازی قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها:

سازمان جهانی تجارت، آزادسازی، خدمات، حمل‌ونقل دریایی، کشتیرانی.

مقدمه

از آنجایی که الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت مستلزم پذیرش تعهدات آزادسازی در حوزه‌های مختلف خدمات است، برای پیش‌بینی تعهدات آزادسازی در بخش خدمات حمل‌ونقل دریایی که در زمان مذاکرات الحاق به سازمان جهانی تجارت از ایران خواسته خواهد شد، لازم است تعهدات آزادسازی تجارت خدمات حمل‌ونقل دریایی چند کشور مهم دنیا، مستند به اسناد الحاق این کشورها مورد بررسی قرار گیرد. برای مطالعه و بررسی این اسناد لازم است ابتدا آشنایی مختصری با سازمان جهانی تجارت داشته باشیم و جهت آشنایی با چگونگی سپردن تعهدات آزادسازی خدمات، اطلاعات کافی از مقررات تجارت خدمات از جمله موافقت‌نامه تجارت خدمات داشته باشیم. همچنین لازم است آشنایی مختصری با خدمات حمل‌ونقل دریایی در ایران و وضعیت موجود این خدمات در چند بندر مهم کشور داشته باشیم. لذا در این تحقیق ابتدا مسائل یادشده را مورد بررسی و مطالعه قرار می‌دهیم و سپس به بررسی تجربه الحاق چند کشور و تعهدات آزادسازی آنها پرداخته می‌شود و در پایان از جمع‌بندی مطالب و یافته‌ها به بحث و نتیجه‌گیری خواهیم پرداخت.

۱- سازمان جهانی تجارت

اول ژانویه ۱۹۹۵ سرآغاز حیات سازمان جهانی تجارت^۱ است، اما از عمر نظام بازرگانی آن بیشتر از نیم‌قرن می‌گذرد، زیرا از سال ۱۹۴۸ زمینه اجرای قواعد نظام بازرگانی در چهارچوب موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت^۲ فراهم شده بود. یکی از این بخش‌های منشور جهانی تجارت یک قرارداد ۳۴ ماده‌ای بود که در ۳۰ اکتبر ۱۹۴۷ بین ۲۳ کشور که عمدتاً کشورهای پیشرفته صنعتی بودند، امضاء گردید. این قرارداد همان موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت یا

1. World Trade Organisation (WTO)

2. General Agreement on Tariffs and Trade (GATT)

گات می‌باشد. موافقت‌نامه عمومی، یک سازمان غیررسمی بین‌المللی را عملاً بنا نهاد و به صورت غیررسمی به عنوان گات شناخته شد. طی سال‌ها گات با دوره‌های مذاکراتی متعدد تحول یافت. آخرین و وسیع‌ترین دوران مذاکرات، دور اروگوئه بود که منجر به تأسیس سازمان جهانی تجارت شد. درحالی‌که گات به طور عمده در زمینه تجارت کالا فعال بود، سازمان جهانی تجارت و موافقت‌نامه‌های آن هم‌اکنون شامل تجارت خدمات، اختراعات، ابداعات و طرح‌ها (دارایی‌های فکری) می‌شود.^۳

لازم به ذکر است موافقت‌نامه تعرفه و تجارت (گات) هیچ‌گاه مبنای حقوقی به عنوان یک سازمان نداشت و از نظر حقوق بین‌الملل نیز به عنوان یک سازمان، به رسمیت شناخته نشده بود. گسترش و پیچیدگی مسائل مرتبط با تجارت چندجانبه و عدم پاسخ‌گویی گات به آنها موجب گردید تا به تدریج اعضای این نهاد و یا به عبارت دقیق طرف‌های متعاقد موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت درصدد ایجاد ساختارهای دقیق و پاسخگو برای این منظور برآیند. این گام در مذاکرات دور اروگوئه و با امضای موافقت‌نامه مراکش برداشته شد و با تصویب و آغاز به کار سازمان جهانی تجارت از ابتدای سال ۱۹۹۵ میلادی در پایان همان سال نقش گات به عنوان یک نهاد بین‌المللی پایان یافت و موافقت‌نامه‌های آن در چهارچوب سازمان جدیدالتأسیس دنبال شد. البته باید این نکته را مدنظر داشت که بین گات و سازمان جهانی تجارت تفاوت‌هایی وجود دارد، در این خصوص گفته می‌شود سازمان جهانی تجارت یعنی گات به اضافه خیلی چیزهای دیگر. البته در حال حاضر سه موافقت‌نامه مهم سازمان شامل موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت (گات)، موافقت‌نامه عمومی تجارت خدمات^۴ و موافقت‌نامه جنبه‌های تجاری حقوق فکری (تریپس)^۵ می‌باشد.^۶

۱-۱- ساختار تشکیلاتی و وضعیت عضویت کشورهای جهان در سازمان جهانی تجارت

سازمان جهانی تجارت به عنوان یک سازمان بین‌المللی که اکثر کشورهای جهان عضو آن هستند، برای انجام وظایف خود که مدیریت تجارت چندجانبه بین‌المللی است، دارای یک

۳. محمدجواد ایروانی، تجارت در آینده: درآمدی بر سازمان تجارت جهانی (تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۸۱)، ۴.

4. General Agreement on Trade-in Services (GATS)

5. Agreement on Trade - Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS)

۶. اسفندیار امیدبخش و دیگران، سازمان جهانی تجارت: ساختار، قواعد و موافقت‌نامه‌ها (تهران: شرکت چاپ و نشر بازرگانی، ۱۳۸۵)، ۲۸ و ۲۹.

ساختار تشکیلاتی شامل، الف - نشست یا کنفرانس وزیران؛ ب - شورای عمومی؛ ج - شورای بخشی؛^۷ د - کمیته‌ها؛ ه - دبیرخانه؛ و - نشست‌های غیررسمی می‌باشد. همچنین شمار اعضای سازمان جهانی تجارت اینک به ۱۶۴ عضو می‌رسد که تنها چهار عضو کشور تلقی نمی‌گردند و قلمروهای مجزای گمرکی محسوب می‌شوند. صرف‌نظر از این چهار قلمرو گمرکی (شامل هنگ‌کنگ و ماکائو در چین، تایوان و اتحادیه اروپا) از مجموع ۱۹۳ کشور جهان (کشورهای عضو سازمان ملل متحد به‌علاوه واتیکان) ۱۶۰ کشور (سه‌چهارم کشورهای جهان) عضو کامل سازمان جهانی تجارت به‌شمار می‌روند و تنها ۳۳ کشور (یک‌چهارم کشورهای جهان) هنوز به عضویت کامل این سازمان درنیامده‌اند.

کشور جمهوری اسلامی ایران نیز در نخستین سال آغاز به کار سازمان جهانی تجارت درخواست عضویت ناظر خود را به تاریخ ۲۵ ژوئیه ۱۹۹۵ (۳ مرداد ۱۳۷۴) تسلیم دبیرخانه این سازمان کرد.^۸ درخواست ایران نخستین درخواست عضویت ناظر از سازمان جهانی تجارت محسوب می‌شود. نهایتاً در بیست و سومین نشست شورای عمومی جهت بررسی درخواست الحاق ایران در ۲۶ مه ۲۰۰۵ (۵ خرداد ۱۳۸۴) به انتظار طولانی ایران برای ورود به فرایند الحاق پایان داد و درخواست الحاق ایران به اجماع اعضای سازمان جهانی تجارت رسید.^۹ با پذیرش این درخواست، ایران به عضویت ناظر سازمان جهانی تجارت درآمد و روند عضویت کامل (الحاق) این سازمان را آغاز کرد.^{۱۰} این عضویت مستلزم پذیرش موافقت‌نامه‌هایی است که موافقت‌نامه عمومی تجارت خدمات یکی از این موافقت‌نامه‌هاست.

۲- موافقت‌نامه عمومی تجارت خدمات

در عالم واقع خدمات (به‌خصوص حمل‌ونقل، گردشگری و خدمات مالی بین‌المللی) از دیرباز بخش مهمی از محیط تجاری را تشکیل می‌دادند. علی‌رغم مخالفت‌ها و نگرانی‌ها و مقاومت بسیاری از کشورها از آزادسازی بخش خدمات، با توافق میان آمریکا و اروپا در زمینه آزادسازی و همچنین توافق برای آزادسازی تدریجی خدمات در محیطی باز، تنگناهای موجود برطرف شد و توافق گردید که مذاکرات خدمات با حمایت دبیرخانه گات به‌عنوان موضوعی مجزاً از

۷. تعداد این شوراها سه مورد است که عبارت‌اند از: الف - شورای تجارت کالا؛ ب - شورای تجارت خدمات؛ ج -

شورای جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت فکری.

8. WTO Document WT/L/78

9. WTO Document WT/GC/95

۱۰. امیدبخش و دیگران، پیشین، ۵۱-۴۷.

گفتگوهای کالایی مورد مذاکره قرار گیرد. به دنبال اتخاذ این تصمیم، موضوع مذاکرات خدمات در بخش دوم اعلامیه پونتادل استه گنجانده شد و مذاکرات پرفرازونشیبی آغاز گردید. موافقت‌نامه عمومی تجارت خدمات، اولین موافقت‌نامه چندجانبه‌ای است که حاوی تکالیفی در زمینه رفتار سرمایه‌گذاران خارجی است. اگرچه این موافقت‌نامه به خودی‌خود سیاست‌های سرمایه‌گذاری را تحت پوشش قرار نمی‌دهد، اما تاحدی که آن سیاست‌ها مربوط به عرضه خدمات باشند، مورد بررسی قرار می‌گیرند؛ بنابراین تکالیف رفتار ملی در این موافقت‌نامه علاوه بر خدمات شامل عرضه‌کنندگان خدمات نیز می‌شود. به علاوه در حالی که تجارت بین‌المللی کالا متضمن جابه‌جایی مادی کالاها از یک کشور به کشور دیگر است، تنها اندکی از معاملات خدمات مستلزم عبور از مرز است. این موافقت‌نامه با تعریف تجارت خدمات، چهار شیوه عرضه خدمات شامل عبور از مرزها (عرضه بین مرزی - شیوه ۱)، مصرف در خارج (شیوه ۲)، حضور تجاری (شیوه ۳) و جابه‌جایی اشخاص حقیقی (حضور اشخاص حقیقی - شیوه ۴) را مطرح می‌کند.^{۱۱}

۲-۱- چهارچوب موافقت‌نامه

چهارچوب اصلی موافقت‌نامه، الزامات عمومی را که شامل تمامی اعضاء در مورد تمامی اقدامات (شامل قوانین، مقررات، رویه‌ها، تصمیمات و اقدامات اجرایی) مؤثر بر تجارت خدمات می‌شود، در برمی‌گیرد و از ۲۹ ماده و شش قسمت تشکیل شده است و ضمائهم نیز به شرایط ویژه برای بخش‌های خاص خدماتی می‌پردازند. در بخش ۱ از متن چهارچوب، حوزه شمول موافقت‌نامه مشخص و تجارت خدمات تعریف می‌شود. در بخش ۲، الزامات و قواعد عمومی را که هر عضو باید رعایت کند، مشخص می‌شود و بخش ۳، شامل تعهدات ویژه هر یک از اعضاء به صورت افقی و همچنین به تفکیک شیوه عرضه در زمینه دسترسی به بازار و رفتار ملی و تعهدات اضافی می‌باشد. بخش ۴ مقرر می‌کند که اعضاء در ادوار مذاکراتی متوالی برای ارتقای سطح آزادسازی تجارت خدمات شرکت کنند. بخش ۵ نیز دربرگیرنده ترتیبات نهادی و رویه‌ای از جمله تشکیل شورای تجارت خدمات و رویه حل و فصل اختلافات است. بخش ۶ هم شامل مقررات نهایی از جمله ارجاع به ضمائهم است.

موافقت‌نامه عمومی تجارت خدمات دارای هشت ضمیمه نیز می‌باشد. این ضمائم یا موقتی هستند یا دائم. ضمائم موقت، ضمائمی هستند که برای مذاکرات پس از دور اروگوئه تهیه شده‌اند و به محض اتمام مذاکرات مربوط اعتبار این ضمائم نیز از بین خواهد رفت. ضمائم دائم نیز شامل ضمائم مربوط به خدمات حمل‌ونقل هوایی، جابه‌جایی اشخاص حقیقی، معافیت‌های ماده ۲، خدمات ارتباطات و خدمات مالی می‌باشد.^{۱۲}

لازم به ذکر است تعهدات اعضاء شامل تعهدات موجود در جداول تعهدات ویژه نیز می‌شود. این جداول حاوی جزئیات تعهدات هر یک از اعضاء در مورد میزان اجازه دسترسی عرضه‌کنندگان خارجی خدمات در بخش‌های خاص خدماتی و شرایط دسترسی است.^{۱۳}

همچنین اصولی نیز در فحواى موافقت‌نامه گنجانده شده است که تحت عنوان اصول بنیادین آزادسازی قابل‌اعمال بر تجارت خدمات شناخته می‌شوند که این اصول عبارتند از:

الف - اصل شفافیت: به این معنا که اعضاء موظفند یکدیگر را از کلیه اقدامات مرتبط و مؤثر بر تجارت خدمات از جمله انتشار فوری و ایجاد نقاط تماس و رسیدگی منصفانه قضایی آگاه سازند. ب - اصل رفتار دولت کامله‌الوداد: به این معنا که اعضاء باید در قبال تمامی شرکای تجاری خود (اعم از آنکه عضو سازمان جهانی تجارت باشند یا نباشند) فوراً و بدون قید و شرط، رفتار دولت کامله‌الوداد را رعایت کنند. در عمل ممکن است که رفتار دولت کامله‌الوداد نامطلوب‌تر از رفتاری که تحت نظام عمومی ترجیحات یا موافقت‌نامه‌های دوجانبه و منطقه‌ای اعمال می‌شود باشد. ج - اصل عدم تبعیض: به این معنا که اعضاء نباید با خدمات و عرضه‌کنندگان خدمات یک عضو رفتاری نامطلوب‌تر از رفتاری که با سایر اعضاء دارند، داشته باشند. د - اصل دسترسی به بازار: به این معنا که اعضاء متعهد می‌شوند که در مورد خدمات و عرضه‌کنندگان خدمات هر کشور رفتاری مطابق با آنچه در جدول تعهدات خود قید نموده‌اند، اتخاذ نمایند. ه - اصل رفتار ملی: به این معنا که باید به خدمات و عرضه‌کنندگان هر عضو اجازه داده شود با همان شرایطی که برای خدمات محلی فراهم است به بازار عضو دیگر و عرضه‌کنندگان محلی دسترسی داشته باشند.^{۱۴}

۱۲. مسعود کمالی اردکانی، میترا نصیری، تجارت خدمات در سازمان جهانی تجارت (تهران: شرکت چاپ و نشر

بازرگانی، ۱۳۸۳)، ۲۴.

۱۳. همان، ۱۹-۱۸.

۱۴. همان، ۱۵.

۲-۲- تعاریف حقوقی

در ماده ۲۹ موافقت‌نامه عمومی تجارت خدمات، تعاریف حقوقی استفاده شده آمده است که این تعاریف عبارتند از: الف - تثبیت تعهد^{۱۵} که به معنای پذیرش اختیاری تعهد برای الزام به آزادسازی به نحوی که در جدول تعهدات خدمات برای هر بخش آمده است. ب - حضور تجاری^{۱۶} که منظور هر نوع شرکت با مالکیت خارجی که ایجاد، خریداری یا حفظ شده باشد و اقدام به عرضه خدمات نماید. ج - اقدامات مؤثر بر تجارت^{۱۷} که شامل مقررات، قوانین، قواعد، رویه‌ها، تصمیمات و اقدامات اداری در خصوص خرید، استفاده و یا پرداختها به‌زای خدمات - دسترسی و استفاده از خدمات برای عرضه به عموم - حضور، از جمله حضور تجاری اشخاص برای عرضه خدمات می‌باشد. د - عضو که به امضاءکننده موافقت‌نامه سازمان جهانی تجارت که طبیعتاً امضاءکننده موافقت‌نامه عمومی تجارت خدمات نیز می‌باشند، اطلاق می‌شود. ه - اطلاع^{۱۸} که به معنای ارائه اطلاعات به شورای تجارت خدمات در مورد اقدامات و یا تغییرات جدید در اقدامات مربوط به خدمات که در جداول قید شده و یا تعهد شده است. و - شخص^{۱۹} که ممکن است حقیقی یا حقوقی باشد. ز - در جدول قید کردن^{۲۰} که توافق برای تعهد در یک بخش یا زیربخش خدماتی است. ح - عرضه خدمات که شامل تولید، توزیع، بازاریابی، فروش و تحویل خدمات می‌گردد. ت - بدون تعهد^{۲۱} نیز به این معناست که هیچ تضمینی حتی برای حفظ وضع موجود داده نمی‌شود و عضو آزاد است که در یک بخش یا زیربخش خاص اقدامات حمایتی خود را افزایش دهد.^{۲۲}

۲-۳- الزامات عمومی، تکالیف فرعی - تعهدات خاص

الزامات عمومی اعضاء شامل الزام شفافیت، الزام رفتار دولت کامله‌الوداد، یکپارچگی اقتصادی، تأیید صلاحیتها، انحصارات و عرضه‌کنندگان انحصاری خدمات، رویه‌های بازرگانی، مقررات داخلی، پرداختها و انتقالات، دسترسی به سیستم‌های مخابراتی و همچنین آزادسازی

15. Bound

16. Commercial Presence

17. Measures Affecting Trade

18. Notification

19. Person

20. Scheduling

21. Unbound

تدریجی می‌باشد. تعهدات خاص نیز شامل تعهدات دسترسی به بازار و تعهد رفتار ملی می‌باشد.^{۲۳}

۲-۴- خدمات تحت پوشش موافقت‌نامه

موافقت‌نامه عمومی تجارت خدمات، تمامی خدماتی را که به صورت تجاری مبادله می‌شوند، بجز آن دسته از خدمات که در حوزه اختیارات دولتی قرار می‌گیرند، شامل می‌شود. این موافقت‌نامه دربرگیرنده تمامی خدمات اعم از آنکه عرضه این خدمات بر مبنای تجاری و با حضور یا بدون حضور رقبای داخلی انجام گیرد، می‌باشد. سازمان جهانی تجارت، خدمات را برای انجام مذاکرات و درج در جدول به دوازده حوزه اصلی تقسیم کرده است که شامل خدمات بازرگانی (شامل خدمات حرفه‌ای و رایانه)، ارتباطات، ساخت‌وساز و مهندسی، توزیع، آموزش، محیط‌زیست، مالی (شامل بانکداری و بیمه)، بهداشت، گردشگری و سفر، خدمات تفریحی، فرهنگی، ورزشی، خدمات حمل‌ونقل و همچنین سایر خدماتی که در جایی دیگر ذکر نشده‌اند، می‌باشد.

این دوازده حوزه خود به ۱۵۵ زیربخش تقسیم شده‌اند. درحالی‌که تمامی این خدمات ممکن است در جدول تعهدات قید شود، اما تنها آن بخش‌های خدماتی که در جدول تعهدات اعضا قید می‌شوند، مشمول تعهدات آن کشور هستند.^{۲۴}

۲-۵- نحوه تنظیم جدول تعهدات

اعضا با توجه به بخش‌های خاص خدمات، در دو سطح باید تصمیم‌گیری کنند: اول اینکه آیا تعهدی درخصوص بخش خاص خدماتی متقبل شوند و در جدول بگنجانند و دوم اینکه در صورت تمایل به سپردن تعهد در یک بخش خدماتی خاص چه تعهدی بسپارند؟ اگر عضو برای بخش خاصی از خدمات خود تمایل به سپردن تعهد نداشته باشد، می‌تواند در هر زمان آزادانه عمل کند یا محدودیت‌های خود را اعمال نماید؛ اما اگر این عضو در بخش خدماتی خاصی تعهد بسپارد و آن را در جدول تعهدات خود درج نماید، از آن پس مکلف به رعایت شفافیت در سیاست‌ها و مقررات جاری خود می‌باشد و در صورتی که بخواهد تغییری در این قوانین و مقررات اعمال کند، باید اعضای دیگری را مطلع نماید.

۲۳. همان، ۶۳-۴۰.

۲۴. همان، ۲۲-۲۱.

در سطح اول تصمیم‌گیری، موافقت‌نامه خدمات شیوه فهرست مثبت را اعمال می‌کند، به طوری که اعضاء صرفاً در صورتی متعهد و مکلف خواهند بود که در جدول تعهدات خود آن را قید نمایند؛ در سطح دوم، شیوه فهرست منفی اعمال می‌شود، به طوری که وقتی کشوری در زمینه بخش خاصی از خدمات تعهدی را می‌سپارد و آن را در جدول خود ذکر می‌کند، باید کلیه محدودیت‌های تجاری آن بخش خدماتی را حذف کند، مگر آنکه آن محدودیت‌ها را در جدول خود ذکر نماید. کلیه جداول تعهدات دو بخش دارند و هر کدام دارای دو ستون مجزا برای محدودیت‌ها و شرایط دسترسی به بازار و همچنین مشخصات و شرایط رفتار ملی می‌باشند که شامل: الف) تعهدات افقی که شامل کلیه بخش‌های خدماتی و کلیه شیوه‌های عرضه می‌باشد؛ ب) تعهدات خاص (بخشی) که محدودیت‌های موردنظر را با شیوه‌های عرضه خدمات در هر بخش خاص خدماتی اعمال می‌نماید؛ بنابراین، بررسی تعهدات هر عضو با بررسی هر دو سطح تعهدات امکان‌پذیر است.

در ستون‌های مربوط به دسترسی به بازار و رفتار ملی در جداول تعهدات نیز اصطلاحاتی مورد استفاده قرار گرفته است که عبارتند از: بدون محدودیت: به معنای آنکه هیچ محدودیتی که مغایر با مقررات مربوط به دسترسی به بازار و رفتار ملی باشد برای خدمات و عرضه‌کنندگان خدمات خارجی وجود ندارد. متن: بیانگر محدودیت‌های شیوه خاصی از عرضه است. مشمول تعهد نمی‌باشد: این اصطلاح نیز به معنای آن است که اقدامات مغایر با مقررات دسترسی به بازار یا رفتار ملی مذکور در موافقت‌نامه خدمات اعمال خواهند شد یا اقدامات جدیدی اعمال می‌گردد. در عمل ممکن نیست و مشمول تعهد نمی‌باشد: یعنی ارائه خدمات در شیوه خاصی از عرضه به دلیل اینکه ممکن یا عملی نیست، مشمول تعهد نمی‌باشد.^{۲۵}

چنانچه در برخی مواقع یکی از اقلام فوق از قلم بیفتند، از نظر فنی صحیح نمی‌باشد و فرض بر آن خواهد بود که آن بخش «بدون محدودیت هست». بخش‌های خدماتی که در جدول تعهدات نیامده‌اند، به طور خودکار مشمول تعهد قرار نخواهند گرفت. لازم به ذکر است تثبیت تعهد (از طریق استفاده از محدودیت‌های ذکر شده و با استفاده از اصطلاح بدون محدودیت) به معنای تعهد به «تجارت آزاد» نیست. بسیاری از محدودیت‌ها و شرایطی که

برای برخی بخش‌های خدماتی مذکور در جدول لحاظ می‌گردد، اگرچه مطابق قوانین و مقررات موافقت‌نامه خدمات می‌باشد، اما عملاً مانع تجارت می‌شوند.^{۲۶}

با این توضیحات و با آشنایی که از جداول خدمات به‌دست آمد، باید ذکر نمود که خدمات حمل‌ونقل دریایی از جمله خدماتی است که تعهدات موضوع آن در جداول کشورهای مذاکره‌کننده گنجانده شده است که در ادامه تحقیق این جداول بررسی و انواع خدماتی که کشورها در حوزه خدمات دریایی تعهد آنها را سپرده‌اند، ارائه می‌گردد.

۳- تعهدات کشورها در حوزه خدمات حمل‌ونقل دریایی

۳-۱- تعهدات موجود در جداول خدمات حمل‌ونقل دریایی مونتنگرو

بخش‌هایی که کشور مونتنگرو در آن حوزه تعهد سپرده است شامل خدمات حمل‌ونقل مسافر^{۲۷} و حمل‌ونقل بار^{۲۸} بجز کشتیرانی ساحلی^{۲۹}، خدمات اجاره کشتی‌ها با خدمه^{۳۰}، خدمات نگهداری و تعمیر کشتی‌ها^{۳۱}، خدمات یدک‌کشی بجز کشتیرانی ساحلی^{۳۲}، خدمات جابه‌جایی بار دریایی^{۳۳}، خدمات ذخیره‌سازی و انبار^{۳۴}، خدمات ترخیص گمرکات^{۳۵}، خدمات انبار و

۲۶. همان، ۶۵.

27. Passenger Transportation

28. Freight Transportation

۲۹. کابوتاژ (Cabotage): حمل کالا از یک نقطه به نقطه دیگر کشور از راه دریا یا رودخانه مرزی و عبور از خاک کشور بیگانه از لحاظ نزدیکی راه یا صرفه تجاری.

30. Rental of Vessels with Crew

31. Maintenance and Repair of Vessels

32. Pushing and Towing Services

33. Maritime Cargo Handling Services

- لازم به ذکر است در زیرنویس جدول تعهدات مونتنگرو این تعهد چنین تشریح شده است که:

خدمات جابه‌جایی بار دریایی یعنی فعالیت‌های اجراشده به‌وسیله شرکت‌های متصدی بارگیری و باراندازی که در پایانه‌ها انجام می‌شود اما شامل فعالیت‌های مستقیم کارگران در عرشه زمانی که این کار اجباری به‌طور مستقل از شرکت‌های متصدی ترمینال یا شرکت‌های بارگیری و باراندازی سازمان‌دهی شده است، نمی‌شود. فعالیت‌های پوشش داده‌شده سازمان‌دهی و سرپرستی: الف - بارگیری/ تخلیه بار به/ از یک کشتی؛ ب - تسمه‌بندی/ تسمه‌کشی بار؛ ج - پذیرش/ تحویل و حفظ ایمنی بارها قبل از حمل یا بعد از تخلیه را شامل می‌شود.

34. Storage and Warehousing Services

35. Customs Clearance Services

- خدمات ترخیص گمرکات در زیر جدول تعهدات مونتنگرو این‌گونه تشریح شده است که خدمات ترخیص گمرکات یعنی فعالیت‌هایی که شامل انجام به نیابت طرف دیگر، تشریفات گمرکات مربوط به واردات، صادرات یا از طریق حمل‌ونقل محموله‌ها خواه این خدمت فعالیت اصلی فراهم‌کننده خدمت یا یک مکمل عادی فعالیت اصلی آن باشد.

کانتینر^{۳۶}، خدمات نمایندگی دریایی^{۳۷} و خدمات حمل و نقل محموله^{۳۸} می‌باشند. همچنین تعهدات مونتنگرو در زمینه خدمات امدادی برای تمام اشکال حمل و نقل^{۳۹} نیز در چهار بخش خدمات جابه‌جایی بار، بخش خدمات ذخیره‌سازی و انبار، خدمات نمایندگی بار و همچنین بخش سایر خدمات پشتیبانی و حمل و نقل امدادی^{۴۰} صورت گرفته است.

تعهدات اضافی مونتنگرو نیز در بندر برای تهیه‌کنندگان حمل و نقل دریایی بین‌المللی در شرایط متعارف و غیرتبعیض‌آمیز و وضعیت‌هایی فراهم ساخته شده است که شامل خدمات راهنمایی کشتی^{۴۱}، کمک‌های بوکسل و یدک کشتی^{۴۲} خدمات تأمین ذخیره، سوخت‌رسانی و آبیگری^{۴۳}، خدمات جمع‌آوری زباله و توزین مواد زاید در دسترس^{۴۴}، خدمات کاپیتان‌های بندر^{۴۵}، کمک‌های کشتیرانی^{۴۶}، خدمات عملیاتی مستقر در ساحل ضروری در بهره‌برداری

36. Container Station and Depot Services

- خدمات انبارگاه و ایستگاه کانتینر در جداول مونتنگرو این‌گونه تشریح شده است که خدمات ایستگاه کانتینر و انبارگاه یعنی فعالیت‌هایی که شامل ذخیره نمودن کانتینرها خواه در مناطق بندری یا در داخل کشور با در نظر گرفتن انباشتن، تخلیه آنها، تعمیر و در دسترس ساختن آنها برای محموله‌هاست.

37. Maritime Agency Services

- قابل‌ذکر است خدمات نمایندگی دریایی در زیرنویس تعهدات مونتنگرو این‌گونه تشریح شده است که خدمات نمایندگی دریایی یعنی فعالیت‌هایی که شامل اعطای نمایندگی در یک منطقه جغرافیایی معلوم به‌عنوان نماینده منافع تجاری یک یا بیشتر خطوط کشتیرانی یا شرکت‌های کشتیرانی برای اهداف زیر می‌شود:
الف - بازاریابی و فروش خدمات حمل و نقل دریایی و خدمات مربوط از لیست قیمت‌ها تا صورت‌حساب‌ها و صدور فاکتور بارگیری به نیابت شرکت‌ها، کسب و فروش مجدد خدمات مربوطه ضروری، آماده‌سازی ارائه اسناد، تهیه اطلاعات تجاری؛

ب - عمل به نیابت شرکت‌های سازمان‌دهنده احضار کشتی یا نظارت بر محموله در صورت لزوم.

38. Maritime Freight Forwarding Services

- خدمات حمل و نقل بار چنین تشریح شده است که خدمات حمل و نقل بار یعنی فعالیت‌های شامل سازمان‌دهی و تصدی‌های حمل مانی‌تورینگ به نیابت حمل‌کنندگان از طریق کسب سود حمل و نقل و خدمات مربوط، آماده‌سازی ارائه اسناد و فراهم نمودن اطلاعات تجاری (26) [wt\acc\cgr\38\add.2_wt\min\(11\)\7\add.2_page](#)

39. Services Auxiliary to All Modes of Transport

40. [wt\acc\cgr\38\add.2_wt\min\(11\)\7\add.2_page 24-25-26-29..](#)

41. Pilotage

42. Towing and Tug Assistance

43. Provisioning, Fuelling and Watering

44. Disposal Garbage Collecting and Ballast Waste

45. Port Captain's Services

46. Navigation Aids

کشتی شامل ارتباطات، تدارکات آب و برق^{۴۷}، تسهیلات تعمیر فوری^{۴۸} و همچنین خدمات پهلوگیری، لنگرگاه و اسکله^{۴۹} می‌باشد.^{۵۰}

۲-۳- تعهدات موجود در جداول خدمات حمل‌ونقل دریایی عربستان

تعهدات عربستان در حوزه حمل‌ونقل دریایی در بخش‌های خدمات حمل‌ونقل مسافر، حمل‌ونقل بار، اجاره کشتی با خدمه و همچنین بخش خدمات نگهداری و تعمیر کشتی‌ها صورت گرفته است. همچنین تعهدات عربستان در بخش خدمات اضطراری در تمام اشکال حمل‌ونقل (محدود به خدمات حمل‌ونقل دریایی، ریلی و هوایی در مطابقت با ضمیمه مربوط به خدمات حمل‌ونقل هوایی) در سه بخش خدمات جابه‌جایی محموله، خدمات ذخیره‌سازی و انبار و خدمات نمایندگی حمل‌ونقل بار صورت گرفته است.

تعهدات اضافی عربستان نیز در بندر برای تهیه‌کنندگان حمل‌ونقل دریایی بین‌المللی در شرایط متعارف و غیرتبعیض‌آمیز و وضعیت‌هایی فراهم ساخته شده است که شامل خدمات بهره‌برداری آبراه و بندر (به‌استثنای جابه‌جایی بار، خدمات راهنمایی کشتی^{۵۱}، خدمات کمک کشتیرانی، خدمات نجات کشتی و بازگشت شناور^{۵۲}) و همچنین تمامی سایر خدمات پشتیبانی برای حمل‌ونقل آبی می‌باشد.^{۵۳}

در جدول معافیت‌های مربوط به اصل دولت کامله‌الوداد (مقرر در ماده ۲ موافقت‌نامه)، بخش حمل‌ونقل جاده‌ای و کشتیرانی قرار گرفته است که در توصیف اقدامی که تعارض آن با ماده ۲ تعیین گردیده، حق تقدّم برای استفاده خطوط کشتیرانی داخلی و وسایل نقلیه جاده‌ای در تجارت دوجانبه قید شده و دو کشور مصر و تونس به‌عنوان کشورهایی که اقدام درمورد آنها اعمال می‌شود، نام برده شده است. دوره مورد موافقت این معافیت نامحدود و وجود توافقات دوجانبه شرطی است که نیاز به معافیت را ایجاد می‌نماید.^{۵۴}

47. Shore-based operational services essential to ship operations, including communications, water and electrical supplies.

48. Emergency Repair Facilities

49. Anchorage, Berth and Berthing Services

50. wt\acc\cgr\38\add.2 _wt\min (11)\7\add.2 _page 24, 25.

51. Perthing

52. Re-floating

53. wt\acc\sau\61\add.2-page 26.

54. WT\ACC\SAU\61\Add 2-Page 31.

۳-۳- تعهدات موجود در جداول خدمات حمل و نقل دریایی روسیه فدرال

تعهدات روسیه در حوزه حمل و نقل دریایی در بخش خدمات حمل و نقل بین‌المللی کمتر از حمل و نقل کشتیرانی ساحلی^{۵۵} صورت گرفته است. همچنین در زمینه خدمات امدادی دریایی تعهد روسیه در سه بخش خدمات جابه‌جایی بار^{۵۶}، خدمات انبارداری و ذخیره‌سازی و همچنین خدمات انبار و کانتینر^{۵۷} می‌باشد. سایر تعهدات روسیه در بخش‌های خدمات واسطه‌های گمرک^{۵۸}، خدمات حمل و نقل^{۵۹}، خدمات نمایندگی دریایی^{۶۰}، خدمات حمل و نقل آبراه‌های

۵۵. در زیرنویس جدول تعهدات روسیه کشتیرانی ساحلی این‌گونه تشریح گردیده است: بدون تأثیر در هر بخش دیگر در حوزه فعالیت‌هایی که ممکن است به‌عنوان کشتیرانی ساحلی تحت قانونگذاری مربوط روسیه فدرال بررسی شود، این جداول شامل دیگر فعالیت‌های پوشش داده‌شده مستقر در روسیه فدرال و تأسیسات و ساختار واقع‌شده در فلات قاره روسیه فدرال به‌علاوه حمل و نقل مسافران و کالاها داخل آب‌های داخلی [در قلمرو] روسیه فدرال در این موارد نمی‌شود: خدمات کشتیرانی ساحلی دریایی که فرض شده شامل حمل و نقل کالا یا مسافر بین بنادر مستقر در روسیه فدرال می‌شود.

۵۶. در زیرنویس جداول تعهدات روسیه در بخش خدمات جابه‌جایی بار چنین تشریح شده است که خدمات جابه‌جایی بار دریایی یعنی فعالیت‌های اجرایشده به‌وسیله شرکت‌های متصدی بارگیری و باراندازی که در پایانه‌ها انجام می‌شود اما شامل فعالیت‌های مستقیم کارگران باراندازی زمانی که نیروی کار به‌طور مستقل از متصدیان بارگیری یا شرکت‌های ترمینال سازمان‌دهی شده است، نمی‌شود. فعالیت‌های پوشش داده‌شده شامل سازمان‌دهی و نظارت: بارگیری بار به/ از کشتی؛ تسمه‌کشی/ باز نمودن تسمه بار و پذیرش/ تحویل و حفاظت از بارها قبل از ارسال محموله یا بعد از تخلیه می‌باشد.

۵۷. در زیرنویس تعهدات روسیه درخصوص بخش خدمات انبار و کانتینر چنین آمده است که خدمات کانتینر و انبار یعنی فعالیت‌های مرتبط با انبار کانتینرها، خواه در مناطق بندری یا داخل کشور با نظر به انباشتن/ تخلیه، تعمیر آنها و در دسترس ساختن آنها برای مجموعه‌ها.

۵۸. در زیرنویس تعهد روسیه در این بخش تصریح شده است: خدمات واسطه‌های گمرکی یعنی فعالیت‌هایی که شامل انجام تشریفات گمرکی طرف دیگر به نمایندگی درباره واردات، صادرات یا از طریق حمل و نقل محموله‌ها، خواه این خدمات فعالیت عمده فراهم‌کننده خدمت یا یک مکمل معمولی فعالیت اصلی آن باشد.

۵۹. خدمات حمل و نقل به‌طور عام یعنی فعالیت شامل سازمان‌دهی و عملکردهای حمل مانیتورینگ به نمایندگی حمل‌کنندگان از طریق کسب سود حمل و نقل و خدمات مربوط، آماده‌سازی ارائه اسناد و فراهم نمودن اطلاعات تجاری.

۶۰. خدمات نمایندگی دریایی یعنی فعالیت‌هایی شامل انجام به‌عنوان نماینده، به نیابت نام خود او یا نام قانونی مالک کشتی یا سایر فعالیت‌ها به دستور و برای حساب مالک کشتی در یک بندر دریایی معلوم یا یک منطقه معلوم برای اهداف زیر:

بازاریابی و فروش خدمات حمل و نقل دریایی و خدمات مربوط از لیست قیمت‌ها تا صورت‌حساب‌ها و صدور قبض‌های انبار به نیابت شرکت‌ها، کسب سود و فروش مجدد خدمات ضروری مربوط، آماده‌سازی ارائه اسناد و تدارک اطلاعات تجاری و عمل به نیابت شرکت‌های سازمان‌دهنده احضار کشتی یا نظارت بر محموله‌ها در صورت لزوم.

داخلی و همچنین سایر خدمات تقویت پشتیبانی برای حمل‌ونقل آبراه‌های داخلی می‌باشد. همچنین روسیه در زمینه خدمات امدادی در تمام اشکال حمل‌ونقل بجز خدمات اضطراری مربوط برای حمل‌ونقل هوایی و حمل‌ونقل لوله‌ای در بخش سایر خدمات حمل‌ونقل امدادی و تقویت پشتیبانی در خصوص خدمات واسطه‌ای بار، خدمات آماده‌سازی ارائه اسناد حمل‌ونقل، بازرسی بار و خدمات وزن‌کشی تعهد داده است.^{۶۱}

در جدول خدمات حمل‌ونقل دریایی روسیه فدرال و در بخش تعهدات اضافی قید شده خدمات زیر برای تهیه‌کنندگان حمل‌ونقل دریایی در شرایط متعارف و غیرتبعیض‌آمیز و وضعیت‌های زیر در بنادر تجاری فراهم ساخته شده است که این خدمات شامل خدمات راهنمایی کشتی (برای کشتی‌های پرچم‌شده روسی، استفاده از خدمات راهنمایی کشتی ممکن است، اختیاری باشد)، خدمات یخ‌شکنی^{۶۲}، کمک‌های بوکسل و یدک‌کشی، خدمات تأمین ذخیره، سوخت‌رسانی و آبرسانی، خدمات جمع‌آوری زباله و توزین ضایعات در دسترس، خدمات کاپیتان‌های بنادر، کمک‌های کشتیرانی (برج فانوس دریایی، کمک به کشتیرانی، خدمات ترافیک رادار کشتی، سایر کمک‌های الکترونیکی و سیستم‌های افزایش ایمنی کشتی و غیره)، خدمات قابل‌استفاده مستقر در ساحل ضروری در بهره‌برداری‌های کشتی شامل ارتباطات، آب و تدارکات برق، تسهیلات تعمیر اضطراری و همچنین خدمات اسکله، لنگرگاه و پهلوگیری می‌باشد.^{۶۳}

۴-۳- تعهدات موجود در جداول خدمات حمل‌ونقل دریایی چین

تعهدات چین در حوزه حمل‌ونقل دریایی در بخش خدمات حمل‌ونقل بین‌المللی (بار و مسافر) کمتر از خدمات حمل‌ونقل ساحلی صورت گرفته است. همچنین تعهدات چین در زمینه خدمات امدادی در دو بخش خدمات جابه‌جایی بار دریایی و خدمات ترخیص گمرکات برای حمل‌ونقل دریایی می‌باشد. سایر تعهدات چین در بخش خدمات انبار و کانتینر و همچنین بخش خدمات نمایندگی دریایی می‌باشد. در زمینه حمل‌ونقل آبراه‌های داخلی نیز کشور چین در بخش حمل‌ونقل بار تعهد داده است. در زمینه خدمات امدادی در تمام اشکال حمل‌ونقل

61. WT\ACC\RUS\70\ADD.2 - WT\MTN(11)\2\ADD.2-page 58-59-60-66.

62. Ice-breaking Services

63. WT\ACC\RUS\70\ADD.2-WT\MTN(11)\2\ADD.2-page 56.

هم در بخش خدمات انبار و ذخیره و همچنین بخش خدمات نمایندگی مربوط به حمل و نقل کالا (به استثنای بازرسی بار) تعهد صورت گرفته است.^{۶۴}

در جدول تعهدات اضافی چین نیز قید گردیده خدمات زیر در بندر برای تهیه کنندگان حمل و نقل دریایی بین‌المللی در شرایط متعارف و غیر تبعیض آمیز و وضعیت‌های زیر فراهم شده است که این خدمات شامل خدمات راهنمایی کشتی، کمک‌های بوکسل و یدک کشتی، خدمات تأمین ذخیره، سوخت‌رسانی و آبرسانی، خدمات جمع‌آوری زباله و توزین مواد زاید در دسترس، خدمات کاپیتان‌های بندر، کمک‌های کشتیرانی، خدمات عملیاتی مستقر در ساحل ضروری در بهره‌برداری کشتی شامل ارتباطات، تدارکات آب و برق و همچنین تسهیلات تعمیر فوری و خدمات پهلوگیری، لنگرگاه و اسکله می‌باشد.^{۶۵}

۳-۵- تعهدات موجود در جداول خدمات حمل و نقل دریایی انگلیس (اتحادیه اروپا)

تعهد انگلیس در خصوص خدمات حمل و نقل دریایی در بخش خدمات اجاره با متصدیان و در بخش اجاره کشتی‌ها با خدمه صورت گرفته است. تعهدات انگلیس در زمینه خدمات امدادی در تمام اشکال حمل و نقل نیز در بخش‌های خدمات انبار و ذخیره‌سازی به غیر از آنچه در بنادر است، خدمات نمایندگی حمل و نقل بار، خدمات حمل و نقل و همچنین خدمات بازرسی پیش از حمل صورت گرفته است.

۳-۶- تعهدات جمهوری کره

تعهدات جمهوری کره در بخش خدمات حمل و نقل (اشاره به ضمیمه مربوط به خدمات حمل و نقل دریایی) در بخش‌های خدمات حمل و نقل بین‌المللی به استثنای کشتیرانی ساحلی، خدمات نگهداری و تعمیر کشتی‌ها، در زمینه خدمات امدادی در تمام اشکال حمل و نقل و در بخش خدمات جابه‌جایی محموله دریایی، خدمات انبار کالا و ذخیره در بنادر به استثنای خدمات برای تولیدات دام و شیلات و کشاورزی، خدمات ترخیص گمرکات، خدمات کانتینر، خدمات انبار و ذخیره در بنادر به غیر از آنچه برای خدمات برای تولیدات دام و شیلات و کشاورزی استثناء می‌شود، خدمات نمایندگی دریایی، خدمات حمل و نقل دریایی و همچنین خدمات واسطه‌ای کشتیرانی صورت گرفته است.

64. WT\MIN(01)\3\Add.2-page 42-43-46.

65. WT\MIN(01)\3\Add.2-page 41.

در جدول تعهدات اضافی کره قید شده است که خدمات زیر در بندر برای تهیه‌کنندگان حمل‌ونقل دریایی بین‌المللی در شرایط متعارف و غیرتبعیض‌آمیز و وضعیت‌های زیر فراهم ساخته شده است که این خدمات شامل خدمات راهنمایی کشتی، کمک‌های بوکسل و یدک کشتی، خدمات تأمین ذخیره، سوخت‌رسانی و آبرسانی، خدمات جمع‌آوری زباله و توزین مواد زاید در دسترس، خدمات کاپیتان‌های بندر، کمک‌های کشتیرانی، خدمات عملیاتی مستقر در ساحل ضروری در بهره‌برداری کشتی شامل ارتباطات، تدارکات آب و برق، تسهیلات تعمیر فوری و همچنین خدمات پهلوگیری، لنگرگاه و اسکله می‌باشد.

اکنون با شناسایی انواع خدماتی که در حوزه حمل‌ونقل دریایی توسط کشورها مورد مذاکره قرار گرفته و تعهد سپرده شده است، به بررسی وضعیت موجود همین خدمات در کشور جمهوری اسلامی ایران خواهیم پرداخت.

۴- وضعیت موجود خدمات حمل‌ونقل دریایی در ایران

متولی ارائه بیشتر خدمات حمل‌ونقل دریایی در ایران سازمان بنادر و دریانوردی کشور است که در هر استان و شهر بندری، این خدمات بسته به امکانات یا مستقیماً از طریق اداره کل بنادر و یا توسط شرکت‌ها و مؤسسات و زیر نظر اداره کل و سازمان و تحت دستورالعمل‌های سازمان ارائه می‌شود. در حال حاضر نظارت بر فعالیت‌های خدماتی بیش از دوازده بندر مهم کشور که حداقل دارای تعداد پنجاه اسکله مهم می‌باشند برعهده سازمان بنادر و دریانوردی کشور می‌باشد. جهت آشنایی با فعالیت‌های خدماتی ارائه‌شده بنادر، آن قسمت از فعالیت‌های خدماتی آنها که مربوط به حمل‌ونقل دریایی در سه بندر مهم کشور است را بررسی می‌نماییم.^{۶۶}

۴-۱- خدمات ارائه‌شده در بندر شهید رجایی

مهم‌ترین خدمات ارائه‌شده در بندر شهید رجایی شامل خدمات امور راهنمایان^{۶۷}، خدمات مخابرات و ارتباطات دریایی، خدمات دریایی^{۶۸}، خدمات واحدهای دریایی^{۶۹}، خدمات کنترل و

۶۶. سازمان بنادر و دریانوردی، دسترسی ۲۵ مهر ۱۳۹۳، <http://www.pmo.ir/fa/home>.

۶۷. راهنما کیست؟ بر اساس دستورالعمل راهنمایان، راهنما فردی است که دارای گواهینامه شایستگی راهنمایی می‌باشد و به‌عنوان مشاور فرمانده در عملیات هدایت کشتی در محدوده بندر انجام وظیفه می‌نماید. اصطلاح انگلیسی راهنما (Pilot) می‌باشد. سمت‌های راهنما در بنادر، شامل سرراهنما، راهنمای درجه ۱، درجه ۲ و درجه ۳ می‌باشد و به راهنمایانی که دوره راهنمایی را آموزش می‌بینند، کارآموز می‌گویند. طبق قانون دریایی ایران و

بازرسی کشتی‌ها^{۷۰}، سرویس و تعمیر و نگهداری از علائم کمک ناوبری و تأمین ایمنی آبراه، خدمات بخش آلودگی و حفاظت و محیط‌زیست^{۷۱}، امور بندری کانتینر و غیر کانتینر شامل ترمینال کالای متفرقه، ترمینال کالای فلّه و ترمینال کالای مایع، خدمات اجاره محوطه و پهلودهی شناورها، خدمات شناورهای تحت کنترل واحدهای دریایی (شامل تعداد نه

دستورالعمل اجرایی تردد کشتی‌ها، کلیه کشتی‌هایی که قصد ورود به بندر و یا خروج از بندر را دارند، گرفتن راهنمای بندر برای آنها اجباری است و خدمات راهنمایی به کشتی‌ها در بندر به‌طور ۲۴ ساعته در تمام ایام سال می‌باشد. وظایف راهنما در بندر شامل هدایت، پهلودهی و جداسازی کلیه کشتی‌ها بدون محدودیت (از لنگرگاه خارجی به اسکله و بالعکس) - برقراری ارتباط با فرماندهان کشتی‌ها به‌منظور آماده‌سازی کشتی‌ها برای سوار شدن راهنما - ارائه گزارش‌های لازم درخصوص وضعیت کانال و اسکله به فرمانده کشتی - اخذ اطلاعات مربوط به کشتی و وضعیت فنی و ایمنی آن قبل از اقدام به ورود - انتخاب یدک‌کش‌های مناسب با وضعیت کشتی و برقراری ارتباط مناسب با فرماندهان آنها در مدت عملیات - انجام کلیه هماهنگی‌های لازم با مرکز کنترل و ترافیک در خلال انجام عملیات راهنمایی - ارائه گزارش‌های مربوط به علائم کمک ناوبری و وضعیت آبراهه به مرکز کنترل - استفاده از وسایل کمک ناوبری جهت هدایت کشتی - لنگراندازی و لنگربرداری شناورها - عملیات راهنمایی شناورها شامل هدایت شناورها از لنگرگاه به سمت اسکله و بالعکس و انجام عملیات پهلودهی و جداسازی شناورهاست.

۶۸. خدمات دریایی به‌عنوان یکی از قسمت‌های زیرمجموعه اداره امور دریایی، در مجتمع بندری شهید رجایی و در محل ساختمان خدمات دریایی و بندری این مجتمع واقع شده است که از عمده فعالیت‌ها و وظایف این قسمت می‌توان به صدور اجازه حرکت شناورهای متردد به بندر شهید رجایی و همین‌طور صدور صورت‌وضعیت شناورها در قالب فرم F و ارسال به اداره امور مالی جهت صدور صورت‌حساب‌های مربوطه اشاره نمود.

۶۹. واحدهای دریایی به‌عنوان یکی از قسمت‌های زیرمجموعه اداره امور دریایی، در بندر شهید رجایی و در محل ساختمان امور دریایی این بندر واقع شده است که از عمده فعالیت‌ها و وظایف این قسمت می‌توان به نظارت و کنترل بر فعالیت‌ها و عملکرد شناورهای امداد و نجات دریایی، راهنمایر، بویه‌گذار، لایروب و یدک‌کش اشاره نمود. موارد زیر توسط واحدهای دریایی در بندر شهید رجایی انجام می‌شود؛ پهلودهی و جداسازی شناورهای تجاری، مسافری و غیره - شرکت در عملیات اطفای حریق دریایی - شرکت در عملیات امداد و نجات - نقل‌وانتقال راهنمایان به کشتی‌ها - نقل‌وانتقال گروه پاس کشتی‌ها - انجام عملیات پاکسازی و جمع‌آوری مواد نفتی و مبارزه با آلودگی در دریا - انجام عملیات لایروبی حوضچه‌های بنادر و کانال‌های دسترسی به آنها - انجام عملیات بویه‌گذاری و سرویس و نگهداری علائم کمک ناوبری - گشت دریایی به‌منظور کنترل و حفاظت محدوده عملیاتی بندر.

70. Port State Control

۷۱. خدمات بخش آلودگی عبارتند از: ۱- دریافت زباله شناورهای مستقر در لنگرگاه بندرعباس؛ ۲- دریافت زباله شناورهای مستقر در اسکله‌های بندر شهید رجایی؛ ۳- تخلیه آب توازن؛ ۴- دریافت زایدات نفتی شناورهای مستقر در اسکله‌های بندر شهید رجایی؛ ۵- سوخت‌رسانی؛ ۶- رنگ‌آمیزی.

یدک‌کش، شش راهنما، شش ناجی، دو لایروب، سه بویه‌گذار و دو شناور خدماتی) و همچنین خدمات ارائه شده در بندر خلیج فارس^{۷۲} می‌باشد.

همچنین در بندر شهید رجایی شرکت‌ها می‌توانند در یکی از موارد دوازده‌گانه: ۱- نمایندگی کشتیرانی؛^{۷۳} ۲- تخلیه و بارگیری؛ ۳- بارشماری؛ ۴- آبرسانی؛ ۵- سوخت‌رسانی؛ ۶- تدارکاتی؛ ۷- عملیات کانتینری؛ ۸- کمک و نجات؛ ۹- تأمین پرسنل و تجهیزات؛ ۱۰- غواصی؛ ۱۱- باربندی (لشینگ)؛ ۱۲- بازرسی کشتی و کالای کشتی؛ ۱۳- راهبری پایانه‌های بندری کالا، با اخذ مجوز فعالیت از سازمان بندر و دریانوردی (اداره کل بندر و دریانوردی) ارائه خدمت نمایند.^{۷۴}

۴-۲- بندر امام خمینی

خدماتی که در این بندر ارائه می‌شوند شامل عملیات راهنمایی (هدایت در کانال^{۷۵}، عملیات پهلودهی و جداسازی^{۷۶})، ارائه خدمات ترافیکی^{۷۷} به کشتی‌ها (اطلاع‌رسانی، کمک ناوبری و سازمان‌دهی ترافیک)، عملیات یدک‌کشی^{۷۸} (در حال حاضر بندر امام خمینی دارای نه فروند یدک‌کش و دو فروند قایق راهنما بوده و عملیات یدک‌کشی به وسیله آنها و تحت مدیریت یک شرکت خصوصی که عملیات راهبری، تعمیر و نگهداری شناورهای مذکور را در قالب

۷۲. تعداد ترمینال‌های نفتی مستقر در بندر خلیج فارس، هفت ترمینال است که از این تعداد، سه ترمینال فعال و مابقی در شرف ساخت‌وساز و تکمیل پروژه‌های عملیاتی هستند. نوع فعالیت این ترمینال‌ها در زمینه‌های صادرات، واردات، ترانزیت و بانکرینگ مواد نفتی است. نوع محموله‌ها شامل قیر، گازوئیل، نفت کوره، قطران، نفتا و روغن صنعتی می‌باشد. تعداد اسکله‌های اختصاص یافته پنج پست به طول ۵۶۵ متر بوده که از این تعداد یک پست اسکله به صورت دلفینی و مابقی عمود بر ساحل هستند.

۷۳. خدمات نمایندگی

تعیین شرکت نمایندگی کشتیرانی به منظور تحقق موارد ذیل می‌باشد: الف - پرداخت حقوق، عوارض و هزینه‌های بندری مربوط به کشتی؛ ب - ارائه خدمات به کشتی و خدمه؛ ج - تقبل مسئولیت‌های ناشی از خسارات احتمالی وارده از ناحیه کشتی به تأسیسات، تجهیزات و محیط‌زیست دریایی.

۷۴. مجتمع بندری شهید رجایی (اداره کل بندر و دریانوردی استان هرمزگان)، دسترسی ۲۵ مهر ۱۳۹۳، <https://shahidrajaeport.pmo.ir/fa/specialpage/homepage>

75. River Pilot

76. Harbour Pilot

۷۷. خدمات ترافیکی برای کشتی‌ها برگردان فارسی عبارت Vessel Traffic Services یا VTS است.

۷۸. مجموعه عملیاتی را که یدک‌کش تحت نظر راهنما به صورت مانور با کشتی جهت پهلودهی کشتی‌ها به اسکله یا جداسازی آنها از اسکله انجام می‌دهند را یدک‌کشی می‌گویند. همچنین یدک‌کشی شامل یدک کردن شناورها به علت خراب یا ضعیف بودن و یا نداشتن موتور و قابلیت دریانوردی است.

یک قرارداد مزایده‌ای برعهده دارد، انجام می‌پذیرد)، خدمات آبرسانی، سوخت‌رسانی، تخلیه و بارگیری و نگهداری کالا (تخلیه، بارگیری و نگهداری کالا در بندر امام خمینی توسط شرکت‌های بهره‌بردار ترمینال‌های بندری انجام می‌گیرد)، خدمات دریافت مواد زاید و پاکسازی شناورها و اجسام مغروقه، خدمات بازرسی شناورها، نجات دریایی^{۷۹}، خدمات ترخیص گمرکات و همچنین سایر خدمات (تعداد هشت اسکله با تجهیزات ساحلی، یازده یدک‌کش، یک آبرسان، دو سوخت‌رسان، چهار قایق راهنما، سه قایق تجسس و نجات و چهار شناور و علائم کمک ناوبری جزء تجهیزات مورد استفاده در حوزه‌های مربوطه می‌باشند)، هستند.^{۸۰}

۴-۳- بندر انزلی

این بندر دارای ده اسکله، محوطه‌های بارانداز، چهار انبار مسقف، هانگار، کانتینری و روباز می‌باشد. لنگرگاه‌ها نیز برای لنگراندازی کشتی‌های حامل کالای خطرناک و همچنین برای لنگراندازی کشتی‌های تجاری حامل آماده ارائه خدمت می‌باشند. تجهیزات خشکی و دریایی بندر انزلی در دست بخش خصوصی می‌باشد؛ از جمله تجهیزات دریایی؛ بارج، قایق خدماتی، قایق تجسس و نجات، لایروب، یدک‌کش، راهنما، هیدروگراف و قایق می‌باشد. سایر خدمات بندر انزلی شامل خدمات مرکز کنترل ترافیک دریایی، خدمات یدک‌کشی (خدمات یدک‌کشی در بندر به وسیله چهار یدک‌کش موجود در بندر انجام می‌شود. همچنین دو قایق راهنما نیز در بندر ارائه خدمت می‌نمایند)، راهنمایی کشتی‌ها (امور راهنمایان به‌عنوان یکی از زیرمجموعه‌های اداره امور دریایی می‌باشد که عملیات راهنمایی شناورها را به‌عهده دارد. این عملیات شامل پهلودهی، جداسازی، جابه‌جایی، لنگراندازی و مهار به بویه و غیره می‌باشد. مهم‌ترین وظایف و مسئولیت‌های راهنمایان، بررسی و تعیین حداکثر طول مجاز کشتی‌ها و نحوه پهلوگیری کشتی‌ها در هر اسکله و همچنین اجرای فرایند عملیات پهلودهی، جداسازی، جابه‌جایی شناورها با ایمنی کامل می‌باشد که این خدمت در بندر انزلی مطابق دستورالعمل‌ها، قوانین و مقررات راهنمایی انجام می‌گیرد)، خدمات ایمنی و آتش‌نشانی، خدمات تخلیه و بارگیری (تعداد یازده شعبه شرکت‌های تخلیه و بارگیری در بندر

79. Salvage

۸۰. بندر امام خمینی (اداره کل بنادر و دریانوردی استان خوزستان)، دسترسی ۲۵ مهر ۱۳۹۳،

<http://bikport.pmo.ir/fa/home>

انزلی مشغول به ارائه خدمات تخلیه و بارگیری می‌باشند)، خدمات آبرسانی و سوخت‌رسانی (آبرسانی و سوخت‌رسانی در بندر انزلی توسط یک شرکت تعاونی انجام می‌گیرد) و همچنین خدمات کنترل و بازرسی کشتی‌ها^{۸۱} می‌باشد.^{۸۲}

نتیجه

پس از بررسی تجربه الحاق و تعهدات آزادسازی سایر کشورها و با نگاهی به وضعیت موجود خدمات حمل‌ونقل دریایی در ایران به این نتیجه می‌رسیم که بخش‌های خدمات حمل‌ونقل دریایی که در زمان مذاکرات الحاق از ایران خواسته خواهد شد که نسبت به آن تعهد آزادسازی بدهد، کدام است و باتوجه به ارائه حال حاضر بیشتر این خدمات در ایران، وضعیت این خدمات پس از الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت در چه شرایطی خواهد بود؛ که در این قسمت بخش‌های خدماتی که می‌توان گفت تقریباً تمام کشورها در آن بخش تعهد آزادسازی در آن خدمت را سپرده‌اند، آورده می‌شود و از تمرکز و محوریت مذاکرات و تعهدات سایر کشورها بر روی این بخش‌های خدمات حمل‌ونقل دریایی این نتیجه حاصل می‌شود که در هنگام مذاکرات، تعهد آزادسازی در همین بخش‌های خدماتی نیز از ایران خواسته خواهد شد. در نتیجه کشور جمهوری اسلامی ایران که در فرایند الحاق به سازمان جهانی تجارت است، مکلف خواهد شد در این زمینه‌ها تعهد آزادسازی بدهد. با این پیش‌بینی، انتظار می‌رود خدمات زیر در بخش حمل‌ونقل دریایی جزء تعهدات ایران قرار بگیرد و ارائه این خدمات پس از الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت در شرایط آزادسازی قرار گیرد. در نتیجه با تعهد ایران

۸۱. با وقوع صدمات جانی و مالی و آلودگی‌های زیست‌محیطی ناشی از سوانح دریایی، زمینه ایجاد و توسعه کنوانسیون‌های بین‌المللی فراهم گردید. این کنوانسیون‌ها در قوانین دریایی، حقوقی را برای کشورها در رابطه با ثبت کشتی‌ها، دریانوردی آزاد در دریاها و تردد ایمن در آب‌های نزدیک سواحل قائل بوده، همچنین مسئولیت‌هایی را نیز متوجه آنان نموده است و وظیفه اعمال مفاد کنوانسیون‌ها و نظارت بر نحوه اجرای آنها را برعهده کشور صاحب پرچم (Flag State) گذاشته است.

علی‌رغم اینکه اپراتورهای کشتی‌ها و کشورهای صاحب‌پرچم مسئول اصلی ایمنی کشتی‌ها و انطباق آنها با قوانین دریایی می‌باشند، به‌دلیل ناتوانی بعضی از کشورها و مالکان در اجرای این مقررات، Port State Control به‌عنوان ابزار مهم اجرایی با هدف حفظ جان افراد، صیانت از سرمایه عظیم حمل‌ونقل جهانی و پاکیزگی محیط‌زیست دریایی انجام وظیفه می‌نماید.

به‌طور خلاصه PSC به‌عنوان بازرسی کشتی‌های خارجی وارده به بندر توسط افسران مجاز بخش دریایی آن کشور جهت حصول اطمینان از انطباق کشتی‌ها با مقررات بین‌المللی و ارتقای سطح ایمنی دریاها و بنادر از طریق حذف کشتی‌های غیراستاندارد تلقی می‌گردد.

۸۲. اداره کل بنادر و دریانوردی استان گیلان، دسترسی ۲۵ مهر ۱۳۹۳، <http://anzaliport.pmo.ir/\fa\home>

در این بخش‌ها، این خدمات در آینده به‌طور گسترده در مناطق ساحلی و دریایی ایران در راستای ایفای تعهدات ایران و در جهت رفع نیازهای حمل‌ونقل دریایی علاوه بر بخش‌های عمومی و خصوصی داخلی توسط اشخاص حقیقی و حقوقی خارجی و در شرایط آزادسازی تجاری ارائه خواهد شد.

این خدمات شامل خدمات حمل‌ونقل مسافر (به‌استثنای کشتیرانی ساحلی)، خدمات حمل‌ونقل بار (به‌استثنای کشتیرانی ساحلی)، خدمات بخش اجاره کشتی‌ها با خدمه، خدمات نگهداری و تعمیر کشتی‌ها، خدمات جابه‌جایی بار دریایی، خدمات ذخیره‌سازی و انبار، خدمات ترخیص گمرکات، خدمات انبار و کانتینر، خدمات نمایندگی دریایی، خدمات حمل‌ونقل، خدمات یدک‌کشی (به‌استثنای کشتیرانی ساحلی)، خدمات امدادی برای تمام اشکال حمل‌ونقل (تعهدات آزادسازی این حوزه ممکن است محدود به چند بخش مثلاً خدمات جابه‌جایی بار و بخش خدمات ذخیره‌سازی و انبار یا بخش خدمات نمایندگی بار و یا سایر خدمات پشتیبانی و حمل‌ونقل امدادی باشد)، خدمات واسطه‌های گمرکی و همچنین خدمات تاکسی آبی و قایق باری می‌باشد.

تعهدات اضافی نیز که بیشتر کشورها داده‌اند و انتظار می‌رود تعهد آن نیز از ایران خواسته شود شامل خدمات راهنمایی کشتی، کمک‌های بوکسل و یدک کشتی، خدمات تأمین ذخیره، سوخت‌رسانی و آبرسانی، خدمات جمع‌آوری زباله و توزین مواد زاید در دسترس، خدمات کاپیتان‌های بندر، کمک‌های کشتیرانی (برج فانوس دریایی، کمک به کشتیرانی، خدمات ترافیک رادار کشتی، سایر کمک‌های الکترونیکی و سیستم‌های افزایش ایمنی کشتی و غیره)، خدمات عملیاتی مستقر در ساحل ضروری در بهره‌برداری کشتی شامل ارتباطات، تدارکات آب و برق، تسهیلات تعمیر فوری، خدمات پهلوگیری، لنگرگاه و اسکله و همچنین خدمات نجات کشتی و بازگشت شناور می‌باشد.

به‌طور کلی می‌توان خدمات حمل‌ونقل دریایی که لازم است ایران تعهد آزادسازی آن بخش‌ها را بدهد به چهار بخش کلی زیر تقسیم نمود:

- ۱- خدمات بندری شامل خدمات راهنمایی کشتی - کمک‌های بوکسل و یدک کشتی - خدمات تأمین ذخیره، سوخت‌رسانی و آبرسانی، خدمات جمع‌آوری زباله و توزین مواد زاید در دسترس، خدمات کاپیتان‌های بندر، کمک‌های کشتیرانی (برج فانوس دریایی، کمک به کشتیرانی، خدمات ترافیک رادار کشتی، سایر کمک‌های الکترونیکی و سیستم‌های افزایش ایمنی کشتی و غیره)، خدمات عملیاتی مستقر در ساحل ضروری

- در بهره‌برداری کشتی شامل ارتباطات، تدارکات آب و برق، تسهیلات تعمیر فوری، خدمات پهلوگیری، لنگرگاه و اسکله، خدمات نجات کشتی و بازگشت شناور؛
- ۲- خدمات مربوط به کشتی شامل خدمات اجاره کشتی‌ها با خدمه، نگهداری و تعمیر کشتی‌ها؛
- ۳- خدمات واسطه‌ای شامل خدمات واسطه‌های گمرکی، خدمات ترخیص گمرکات، خدمات نمایندگی دریایی؛
- ۴- خدمات مربوط به بار و مسافر شامل حمل‌ونقل مسافر و بار، خدمات جابه‌جایی بار دریایی، خدمات ذخیره‌سازی و انبار، خدمات انبار و کانتینر، خدمات حمل‌ونقل، خدمات تاکسی آبی و قایق باری.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- اداره کل بنادر و دریانوردی استان گیلان. دسترسی ۲۵ مهر ۱۳۹۳.
<http://anzaliport.pmo.ir/fa/home>
- امیدبخش، اسفندیار، وحید بزرگی، ابوالقاسم بینات، غزاله دژمخوی، حامد روحانی، محمدحسن زارع، علی زاهدطلبان، میرهادی سیدی، دکتر علی صباغیان، ماندانا فاضل، امیرهوشنگ فتحی‌زاده، مسعود کمالی اردکانی، فرزاد مرادپور، موسی موسوی‌زنور، دکتر سید حسین میرجلیلی، سید مهدی ناصری و میترا نصیری. *سازمان جهانی تجارت؛ ساختار، قواعد و موافقت‌نامه‌ها*. چاپ اول. تهران: شرکت چاپ و نشر بازرگانی وابسته به مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۸۵.
- ایروانی، محمدجواد. *تجارت در آینده: درآمدی بر سازمان تجارت جهانی*. چاپ اول. تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۸۱.
- بندر امام خمینی (اداره کل بنادر و دریانوردی استان خوزستان). دسترسی ۲۵ مهر ۱۳۹۳.
<http://bikport.pmo.ir/fa/home>
- سازمان بنادر و دریانوردی. دسترسی ۲۵ مهر ۱۳۹۳. <http://www.pmo.ir/fa/home>
- کمالی اردکانی، مسعود، میترا نصیری. *تجارت خدمات در سازمان جهانی تجارت*. چاپ اول. تهران: شرکت چاپ و نشر بازرگانی وابسته به مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۸۳.
- مجتمع بندری شهید رجایی (اداره کل بنادر و دریانوردی استان هرمزگان). دسترسی ۲۵ مهر ۱۳۹۳.
<https://shahidrajaeport.pmo.ir/fa/specialpage/homepage>

ب) منابع خارجی

- World Trade Organisation. 2014. accessed April 15, 2014. wto.org/fa/home.
 WT/ACC/IRAN/1.
 wt\acc\cgr\38\add.2 _wt\min (11)\7\add.2.
 WT\ACC\KGZ\26\ADD.2.
 Wt\acc\khm\21\add.2.
 wt\acc\omn\26\add.2.
 WT\ACC\RUS\70\ADD.2 - WT\MTN (11)\2\ADD.2.
 WT\ACC\RUS\70\ADD.2-WT\MTN (11)\2\ADD.2.
 Wt\acc\rus\70-WT\MIN (11)\2.
 wt\acc\sau\61\add.2.
 WT\MIN (01)\3\Add.2.
 WT\MIN (01)\3\Add.2.
 WTO Document WT/ACC/1.
 WTO Document WT/GC/95.
 WTO Document WT/L/197.
 WTO Document WT/L/78.